

Krubbitning, vävning och andra beteendestörningar hos hästar

Text: Sven Forsström

Foto: Inger Lantz

Del 2

Krubbitning och andra stereotypa beteendestörningar är väl kända sedan lång tid tillbaka, den första kända vetenskapliga beskrivningen kom redan 1839. Stereotypier beskrevs då som "tamdjurssjukdom" (disease of domestication). I sin bok Handbok för Hästvänner, som trycktes 1911-1913 beskrev Carl-Gustav Wrangel krubbitning som en av de svåraste olaterna eller "odygderna" hos hästar. Hans beskrivning var grundad på en missuppfattning, som tyvärr fortfarande är alltför vanlig. Stereotypa beteendestörningar är ingen olat från hästens sida, utan alltid en tydlig signal om att hästen inte mår bra – ett kraftigt rop på hjälp.

MISSUPPFATTNINGAR

Det finns flera missuppfattningar i frågan. I denna artikel ska vi gå igenom de vanligaste.

- Andra hästar "smittas" av krubbitning
- Vävning orsakar senskador i frambenen
- Stereotypier förvärras av boxvila
- Lftslukare sväljer luft.
- Krubbitare och luftslukare få ofta kolik.

Andra hästar "smittas" av krubbitning

Många häst- och stallägare tror fortfarande att krubbitning "smittas av sig" så att andra hästar i stallet också börjar krubbita därför att de ser krubbitaren och lär sig beteendet genom observation. Det finns inte något som helst vetenskapligt stöd för den uppfattningen. Forskare runtom i världen har gjort mängder av undersökningar för att finna stöd för myten, men inget forskningsresultat har någonsin visat att stereotypier kan förvärras genom observation. Tvärt-

om, i studier av ston och föl med stereotypa störningar har man kunnat styrka att föl efter ston med stereotypier faktiskt har lägre förekomst av stereotypa störningar än föl efter ej störda ston, trots att de har möjlighet att observera sin mors stereotypa beteende under lång tid.

Om mer än en häst i ett stall utvecklar en stereotyp störning beror detta sannolikt på att de reagerar likadant på påfrestande faktorer i stallmiljön. Innebörden är att alla hästar i stallet upplever miljön som påfrestande, men bara en eller ett par hästar har en medfödd benägenhet för stereotyp beteende och de reagerar därför med att utveckla en stereotypi. En annan tänkbar förklaring kan vara att stallmiljön är så påfrestande för hästarna att även hästar utan ärftlig disposition reagerar med stereotypi.

Vävning orsakar senskador i frambenen

En annan utbredd missuppfattning är att vävning skulle orsaka senskador eller förslitningsskador i frambenen. Tillgänglig forskning ger inget stöd för den uppfattningen heller. Ledande forskare anser att rörelsen vid vävning liknar hästens normala rörelser när den betar och snarast är bra för

hästen. Däremot har man funnit att ansträngningen vid mycket svår och långvarig vävning, huvudskakning och boxvandring kan påskynda nedbrytning av muskulatur, vilket i sin tur kan leda till försämrad fysisk kondition.

Stereotypier förvärras av boxvila

Hästägare tror ofta att en häst, som ordinerats boxvila, har tråkigt och att detta skulle förvärra eller utlösa en eventuell stereotypi. Men stereotypier utvecklas i samband med utfodring, stress, återkommande frustration, smärta eller kraftig fysisk ansträngning, inte i samband med stillsam vila. Det är därför inte troligt att utträkning vid boxvila eller boxvilan som sådan förvärrar en stereotyp beteendestörning. Andra förändringar av hästens situation i samband med boxvilan kan däremot medföra påfrestande, som förvärrar en stereotypi: exempelvis ändringar i foderstaten, förlust av sociala kontakter med andra hästar och ändring av tränings- och motionsrutiner.

Luftslukare sväljer luft

Med hjälp av avancerad teknik har forskarna entydigt visat att den luft, som luftslukare och ibland krubbitare drar in i övre delen av matstrupen stöts ut igen.



Det gör ont att krubbita om hästen har en krubbitarrem på sig. Krubbitarremmen är ett inhumant redskap – det finns inga humana eller skonsamma krubbitarremmar.

Krubbitare och luftslukare får ofta kolik

Varken luftslukare eller krubbitare sväljer luft och de kan därför inte drabbas av kolik av den anledningen.

Dessa missuppfattningar leder ofta till att häst- och stallägare vidtar åtgärder för att hindra den drabbade hästen att utföra beteendet eller motverka det på annat sätt. Vi ska gå igenom de vanligaste.

Isolering

När man tror att exempelvis vävning ”smittar” så att andra hästar i stallet lär sig att börja väva genom att de ser en häst som väver, verkar det logiskt att se till att de andra hästarna inte kan se vävaren. Det leder ofta till att man isolerar vävaren genom att skärma av boxen, ställa den ensam eller

helt enkelt köra ut den ur stallet. Men hästar är flockdjur med mycket stort behov av sociala kontakter med andra hästar, vilket betyder att isolering leder till att situationen blir ännu värre för hästen. Vävning orsakas dessutom ofta av akut social frustration, vilket förklarar att vävningsbeteendet förvärras.

Krubbitarrem, illasmakande medel och operation

En krubbitarrem fungerar genom att trycka på hästens halsmuskulatur, så att det gör ont när den försöker krubbita. Illasmakande medel innebär att man försöker få hästen att sluta med krubbitningen genom att bestraffa krubban, boxväggen eller något annat ställe som hästen använder som stöd för att krubbita med ett medel, som smakar väldigt illa för hästen. Vid

operation skär man helt enkelt av de muskler, som hästen använder för att göra det omöjligt för den att krubbita. Men det stereotypa krubbitandet är i sig självt hästens motivation och målsättning – det är hästens sätt att försöka hantera en påfrestande situation. Det är både ineffektivt och inhumant att försöka förhindra en stereotypi genom fysiska begränsningar. Det finns ingen ”human” krubbitarrem. För att förekomma eventuella missförstånd vill jag påpeka att detta påstående inte är mitt eget ogrundade ”påhitt”, utan ett citat ur en seriös vetenskaplig artikel: *Marsden, Debbie: A new perspective on stereotypic behaviour in horses. In practice, November/December 2002, sid 559.*

Visserligen är det möjligt att krubbitarrem, illasmakande medel eller operation verkar fungera ibland, såtillevda att hästen slutar krubbita därför att



Detta PRE-sto har en kraftig stereotypstrning i form av vävning. Hennes frustration syntes så tydligt i ansiktet att det kändes plågsamt att se henne.

den helt enkelt inte längre kan utföra beteendet. I stället står hästen där ensam med sin ångest, den kan inte ens få den lindring som krubbitningen ger i form av lugnande effekt. Är det någon mer än jag, som tycker att ord som djurplågeri ligger nära till hands?

En tänkvärd skillnad mellan krubbitarrem och illasmakande medel å ena sidan och operation å den andra är att krubbitarrem och illasmakande medel går det att sluta använda, medan en operation inte kan göras ogjord. Det faktum att hästens värde i allmänhet sjunker med minst hälften efter operation bör inte heller glömmas bort.

Vävargaller

Det förekommer att man försöker hindra vävare från att utföra vävningsbeteendet genom att montera ett så kallat vävargaller. Det fungerar genom att begränsa hästens möjligheter att röra sig i sidled, och därigenom hoppas man att hästen ska sluta väva. Resultatet blir oftast att hästen står inne i boxen och väver. Då tappar den ännu mer av sina bristfälliga sociala kontakter med andra hästar och resultatet blir att vävningen förvärras. Eller också kan hästen utveckla ytterligare en stereotyp beteendestörning, exempelvis huvudskakning.

Foderbollar och andra stalleksaker

Foderbollar och även andra leksaker för hästar marknadsförs ofta med reklam av typen "kan minska stalloanor". Men oftast bygger de på tanken att hästen ska sysselsätta sig med att rulla omkring bollen så att foder faller ut och på det sättet göra att hästen minskar eller slutar med sitt störda beteende. Tyvärr fungerar det inte särskilt bra. Dels kan leksakerna utgöra en säkerhetsrisk i stallet, dels fyller hästens ägare eller skötare oftast bollen med något som hästen tycker är väldigt gott. Välsmakande foder leder till förhöjda nivåer av betaendorfiner, vilket i sin tur förvärrar beteendestörningen.



Foderbollar fungerar inte särskilt bra när det gäller att lindra stereotypier. Oftast blir resultatet tvärtom att störningen förvärras.

Bestraffning

Inga stereotypa beteendestörningar går att få bort med bestraffning eller annan smärta, oavsett vilken form man väljer. Det beror på att det stereotypa beteendet i sig självt utgör både motivation och mål. Stereotyp flankbitning orsakar betydande smärta för hästen, stora sår uppstår där den biter sig själv, men den fortsätter ändå. I samband med avvänjning eller om moderstoets mjölk sinar börjar föl ibland krubbita på moderns hasor. Stoet försvarar sig med rejäla sparkar,

som utan tvekan är smärtsamma för fölet, men det fortsätter ändå att krubbita på modern. Det finns rapporter om att man har försökt bestraffa bort krubbitning med elchocker, helt utan framgång. Att försöka "bota" en häst med stereotypi genom bestraffning är lika ineffektivt och inhumant som att försöka få en narkoman att sluta genom att slå honom eller henne, eller att försöka "behandla" ett autistiskt barn med stereotyp beteende med ett kok stryk. Den här genomgången kanske ger ett nedslående intryck av att det inte är någon större idé att försöka göra något åt stereo-

typier hos hästar, men det är inte avsikten. Tvärtom, det finns en hel del möjligheter att välja mellan. I nästa artikel i denna serie ska vi titta lite närmare på de alternativ som finns.